

BİREYÇİLİK-TOPLULUKÇULUK DEĞERLERİ İLE ALGILANAN SİYASAL ÖZ YETERLİLİK ARASINDAKİ İLİŞKİYİ BELİRLEMeye YÖNELİK BİR ARAŞTIRMA: CUMHURİYET ÜNİVERSİTESİ İKTİSADİ VE İDARİ BİLİMLER FAKÜLTESİ ÖRNEĞİ

Hamza Bahadır ESER* ve Fatih ERTUGAY**

Özet

Bu çalışma bireylerin ortaya koydukları bireyci ve toplulukçu öğeler ile siyasal davranışları, daha özelden siyasal öz yeterlilik algıları arasındaki ilişkiyi kültürel ve davranışsal düzeyde ölçmeyi amaçlamaktadır. Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimleri Fakültesi'nde eğitim alan öğrencilerin bireycilik - toplulukçuluk boyutları ile algıladıkları siyasal öz yeterlilik düzeyleri arasındaki ilişkinin yönü ve niteliğinin tespit edilebilmesi için anket yöntemi uygulanmıştır. Veri setinden elde edilen değişkenler, Spearman's Rank Order korelasyon analizi, Mann Whitney U Testi ve Kruskal-Wallis Testi yöntemleri ile değerlendirilmiştir. Yapılan analizlerde katılımcıların toplulukçu ve bireyci özellikleri ile algılanan siyasal öz yeterlilik derecesi arasında anlamlı ve pozitif yönlü bir ilişki olduğu, bu ilişkilerden toplulukçu özelliklerin bireyci özelliklere göre siyasal öz yeterlilik üzerinde daha etkili olduğu görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Bireyci Kültür, Toplulukçu Kültür, Siyasal Öz Yeterlilik, Siyasal Katılım, Cumhuriyet Üniversitesi

A Study on The Relationship Between Individualism - Collectivism and Perceived Political Self-Efficacy: The Case of Cumhuriyet University, Faculty of Economics and Administrative Sciences

Abstract

This study aims to measure the relation between individualistic and collectivistic elements and political behaviours in specifically political self-efficacy at the cultural and behavioral level. To identify the aspect and property of the relation between perceived political efficacy and individualistic-collectivistic tendencies of students in the Cumhuriyet University Faculty of Economics and Administrative Sciences survey method was applied. The variables are derived from data set were evaluated by Spearman's Rank Order correlation analyse, Mann

* Yrd. Doç. Dr., Süleyman Demirel Üniversitesi, İİBF, Kamu Yönetimi Bölümü, Isparta, hamza.eser@gmail.com.

** Yrd. Doç. Dr., Nuh Naci Yazgan Üniversitesi, İİBF, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, Kayseri, fertugay@hotmail.com.

Whitney U Test and Kruskal-Wallis Test methods. The analyses have shown that there is a significant and positive relationship between individualistic and collectivistic features with perceived political self-efficacy of participants and it's evident that collectivistic features is more affective on perceived political self efficacy than individual features.

Key Words: Individualistic Culture, Collectivistic Culture, Political Self-Efficacy, Political Participation, Cumhuriyet University

GİRİŞ

Siyasal, sosyal ve ekonomik olay ve olgularla ilgili çalışma, analiz ve alan araştırmalarında kendisine en çok başvurulan kavram setlerinden biri hiç kuşkusuz bireycilik-toplulukçuluk ayrımıdır. Bu dikatomik ayrımda kültür öğelerinden hareketle yapılan karşılaştırmalarda bir tarafa “benmerkezciliği, kişisel çıkarı, kendine güveni, rekabeti, belirsizliği, kişisel hazzı ve grup içerisinde duygusal mesafeyi ön plana çıkarma” öğelerini içeren bireyci kültür, diğer tarafa da “diğerkâmlık-başkalarını merkeze alma, karşılıklı bağımlılık, sosyalleşme ve aile bütünlüğü, ihtiyaçları ve beklentileri grup içerisinde karşılama” (Triandis, 2001: 909) öğelerini içeren toplulukçu kültür yerleştirilmektedir. Çalışmanın temel sorusu bireyci kültür özelliklerine sahip bireyler ile toplulukçu kültür özelliklerine sahip bireyler arasında algıladıkları siyasal öz yeterlilik arasında anlamlı bir ilişkinin olup olmadığı, eğer var ise bu ilişkinin niteliğinin ne olduğudur. Söz konusu bu ilişkiyi araştırmak üzere çalışmada öncelikle kavramsal bir girişe yer verilecek, ardından katılımcıların toplulukçuluk, bireycilik düzeyleri kişisel düzeyde ölçmek üzere Singelis vd. (1995), Triandis ve Gelfand (1998) oluşturulan ve Wasti ve Erdil (2007) tarafından geliştirilerek, Türkçe geçerlemesi yapılan INDCOL ölçeği, algılanan siyasal öz yeterlilik düzeylerini ölçmek için ise Caprara vd. (2009) tarafından geliştirilen ölçek kullanılarak iki değişken arasındaki ilişki ortaya konmaya çalışılacaktır.

I. TEORİK ÇERÇEVE

A. BİREYCİLİK - TOPLULUKÇULUK

Toplulukçuluk ve bireyciliği karşılaştırmalı olarak ele alan çalışmalarda toplumlar ya da farklı gruplar, çeşitli kimlikler ve aidiyetler, toplumsal yapılar ve sınıflar söz konusu ayrım çerçevesinde farklı ölçeklendirmeler devreye sokulmak suretiyle analiz edilmektedir. Örneğin Hofstede'in bir çalışmasında dünyanın çeşitli coğrafyalarında¹ yer alan çok sayıda ülke, bireycilik² ve Türkçeye toplulukçuluk olarak çevrilen “collectivism”³ açısından karşılaştırılmaktadır (Hofstede, 1984: 389-398). Her ne kadar belirgin normatif bir yargı belirtmemiş olsa da Hofstede çalışmalarında Batı kültür dairesinde yer alan toplumların bireyci özellikler gösterdiğini, Doğu kültür

dairesinde yer alan toplumların ise toplulukçu özellikler gösterdiğini ortaya koyan sonuç ve bulgulara ulaşmıştır. Bu bulgular, her iki kültür atmosferindeki toplumların ayırt edici farklılıklara sahip olduğuna, bireyci kültürlerdeki kişilerin bireysel davranış gösterdiklerine, toplulukçu kültürlerdeki kişilerin ise ortaklaşa davranış gösterdiğine işaret etmektedir (Hofstede, 1984: 394; Hofstede ve McCrae, 2004: 71). Söz konusu çalışma ve değerlendirmelerde ‘bireycilik-toplulukçuluk’ (individualism-collectivism) üzerinden kültürlere dair yapılan analizlerdeki en önemli husus, temel olarak bireyin kendini ne şekilde tanımladığının belirleniyor olmasıdır. Bireyci toplumlarda, kişiler kendilerini diğerlerinden bağımsız üniteler olarak tanımlarlar. Toplulukçuluğa önem veren kültürlerde ise bireyler kendilerini ailelerinin veya diğer önemli toplulukların bir parçası olarak tarif ederler. Buna bağlı olarak da topluluğun çıkarlarını kendi çıkarlarının önünde tutarlar ve diğerlerinin kendilerinden beklentilerine cevap vermeye çalışırlar. Bireyci toplumlarda ise, kişiler önemli konulardaki kararlarında kendi isteklerini ön planda tutarlar ve bireysel başarıya önem verirler (Taştan, <http://www.ikademi.com/uluslararası-insan-kaynakları-yonetimi/917-kültürlerarası-farklılıklar-yonetim-ve-insan-kaynakları-yonetimine-etkisi.html>, 20.07.2012). Bu nedenle bireycilikte daha kişisel bir “kendi/kendilik” algısı söz konusu iken, toplulukçulukta daha sosyal kökenli bir “kendi/kendilik” algısı söz konusudur. Bireyci kişilik kişisel başarı için aile ya da topluluk yaşamı yerine kendi öz benliğine inanır/dayanır. Buna karşın toplulukçu birey bunlar için aile yaşamı ya da topluluk ortamına çok daha fazla önem verir (Williams, 2003: 371). Dolayısıyla gerek bireyci kültür özelliklerinin görüldüğü toplumlarda ve gerekse toplulukçu kültür özelliklerinin görüldüğü toplumlarda, her iki kültür özellikleri, birey ve onun algı ve tutumları üzerinden hareket edilerek ortaya konmaktadır. Diğer yandan bireycilik ya da toplulukçulukla farklı değişkenler arasında da bir takım ilişkiler kurulmaktadır. Bu anlamda bireyciliğin toplumların karmaşıklık ve iç içe geçmişlik düzeylerinin yüksek ve aynı zamanda özgürlükler alanının genişlediğinde gelişen bir kültürel durum olduğu dile getirilmektedir (Triandis, 2006: 212; Triandis, 2000: 146). Buna karşın toplulukçuluğun ise daha basit ve kuşatıcı ve grup içi güven beklentisinin yüksek olduğu toplumlarda görüldüğü belirtilmiştir (Voronov ve Singer, 2002: 472)⁴.

Grup içi güven beklentisi, aynı zamanda toplulukçu kültürün bireyci kültürden ayrıldığı en temel noktalardan birisiyle de doğrudan ilişkilidir. Toplulukçu kültürlerde kişi, kendisini bağımsız bir birey olarak değil bir grubun parçası olarak görür ve dolayısıyla bireysel amaç ve davranışlarının grubun değerleri ve beklentileri ile uyumlu olması kaygısını taşır (Markus ve Kitayama, 1991: 234).

Belirtilmesi gereken önemli bir nokta da her iki kültürel ayrımın temelde birer ideal tipleştirme olduğudur. Weberyen anlamda bunları birer ideal tip olarak değerlendirmek daha yerinde bir yaklaşım olacaktır. Zira Triandis’in de belirttiği gibi

bireyci kültür ortamındaki ya da toplulukçu kültürel ortamdaki her birey söz konusu kültürlerin bütün özelliklerine sahip olmayabilirler ve hatta bazen bu iki kültürel ayrıma ait özelliklere birden sahip olabilirler (Triandis, 2001: 909)⁵. Bu nedenle bireycilik-toplulukçuluk ayrımından hareketle yapılan analiz ve değerlendirmelerde bu ayrımın aslında birer ideal tipleştirme olduğunu gözden kaçırmamak gerekir. Dolayısıyla örneğin toplulukçuluk ile toplulukçu özelliklerin görüldüğünün iddia edildiği toplumların basit ve kuşatıcı toplumlar olması şeklinde kurulan paralelliklere ihtiyatlı yaklaşmak gerekecektir. Başka bir anlatımla kişiler ait oldukları/içinde buldukları genel kültürel ortama uygun davranış özellikleri gösterebildikleri gibi, onunla uyuşmayan zaman zaman da çelişen davranış özellikleri gösterebilmektedirler.

Bu çerçevede bireycilik ve toplulukçuluk her ne kadar toplumlar arasındaki farklılıkları ya da benzerlikleri ortaya koymak amacıyla ortaya atılan yaklaşımlardan biri olsa da (Jackson, 2000: 353) yukarıda yapılan eleştiriler de dikkate alındığında belirli bir toplum içerisindeki kültürel özellikleri ya da söz konusu toplumun yatay veya dikey herhangi bir ögesini, örneğin bir etnik ya da dinsel gurubu, bir şirketin çalışanları ya da üniversite öğrencilerinin tutumlarını ve kültürel özelliklerini de belirlemek amacıyla kullanılabilen bir yaklaşımdır. Diğer yandan Wasti ve Erdil'in oldukça isabetli bir şekilde vurguladıkları ve yukarıda kısaca değinildiği üzere bireycilik ve toplulukçuluğun, çoğu zamanda karşıt iki kutup olarak değil aynı kişide farklı seviyelerde var olabilen kültürel bulgular olarak ele alınması uygun olacaktır. Başka bir anlatımla her kişinin benliğinde hem bireyci hem de toplulukçu özelliklerin mevcut olduğu ancak kişilerin çeşitli durum ve zamanlarda bir yönlerini diğer yönden ortalama olarak daha sık ortaya çıkarmak suretiyle birbirinden farklılaştığı dile getirilmektedir (Wasti ve Erdil, 2007: 47). Bununla ilişkili olarak kültürel boyuttaki bireycilik-toplulukçuluk yerine birey düzeyinde "birey merkezilik-başkası merkezilik" deyimlerinin kullanılması dahi önerilmiştir. Bu ayrımın temel önemi, toplulukçu kültürlerdeki birey merkeziler ile bireyci kültürlerdeki başkası merkezileri karşılaştırma imkânı sunmasından da ileri gelmektedir. Örneğin toplulukçu kültürlerdeki *birey merkeziler*, içinde yaşadıkları kültürün kendilerini sınırlandırdığı gerekçesiyle kültürel etkilerden kurtulmaya çalışırken, bireyselci kültürlerdeki *başkası merkeziler* farklı gruplar, çeteler ve birlikler gibi topluluklara katılma ihtiyacı duymaktadırlar (Triandis, 2001: 913).

Burada benzeri çalışmalarda da dile getirildiği üzere belirli bir kısıtlılığı ifade etmek gerekmektedir. Kültürleri kategorik olarak bireyci ve toplulukçu olarak sınıflandırmanın Göregenli tarafından yapılan çalışmalarda (1997) düşünüldüğü kadar imkân dâhilinde olmadığı ortaya konmuştur. Bu nedenle Wasti ve Erdil'in ifade ettikleri gibi bireysel düzeydeki sosyo-psikolojik süreçleri anlamak için yine birey

düzeyinde kültürel değerler ölçümlemesi yapmak önem kazanmaktadır (Wasti ve Erdil, 2007: 40)⁶.

Bu amaçla bireylerin sosyal-siyasal toplumsallaşma sürecinde nasıl farklılaştıkları, onların siyasete dair algı, tutum, karar verme, ilgi ve beklentilerini ifade eden siyasal kültürle bağlantılı olarak ne gibi farklılıklar gösterdikleri ele alınırken, üyesi buldukları toplumun kültürel özelliklerinin belirleyiciliği kadar (Çarıkçı ve Koyunuc, 2010: 2), bireylerin farklı seviyelerde taşımış buldukları kültürel sendromların da etki düzeyinin ortaya konması son derece önemli olmaktadır. Bu anlamda çalışma açısından bireylerin siyasal sosyalleşmelerinin ve bununla ilgili kimi durumların söz konusu kavram seti çerçevesinde analizi oldukça açıklayıcı sonuçlara ulaşma imkânı sunmaktadır. Bireyler siyasal katılımında bulunurlarken ait oldukları ya da özelliklerini üzerlerinde taşıdıkları bireyci ya da toplulukçu kültürel atmosferin etkisiyle hangi düzeylerde ve ne şekilde karşılaşmaktadırlar? Toplulukçu kültür, bireylerin kendiliğinden otoriter bir tutuma eğilimli olmasına; bireyci kültür de bireylerin kendiliğinden demokratik bir tutuma eğilimli olmasına yol açmakta mıdır? Her iki kültürel ortam kişilerin oy verme davranışlarını, siyasal etkinlik ve siyasal bilinç düzeylerini ne şekilde etkilemektedir? Örneğin Sargut'un iddia ettiği gibi toplulukçu davranış biçiminin uzlaşmayı öne alıp, rekabeti dışlarken, bireyci kültürün çatışmayı ve yarışmayı özendirmediği (1994: 328) Türkiye özelinde hangi durumlarda ne kadar geçerlidir? Bu ve benzeri sorular, kişilerin siyasal davranışları ile bireyci ya da toplulukçu kültürel öğeler arasındaki ilişkinin niteliğini ve boyutunu ortaya koymak açısından son derece önemlidir.

B. SİYASAL DAVRANIŞ- SİYASAL KATILIM - SİYASAL YETERLİLİK

Bireycilik-toplulukçuluk gibi daha pek çok başka unsurun belirleyiciliğine tabi olan siyasal davranış, öncelikli olarak kişilerin siyasal alana ve siyasal olana yönelik duyarlılıklarını (Duverger, 1995: 102) ya da duyarsızlıklarını anlatan bir niteliğe sahiptir. Hiç şüphe yok ki, siyasal davranışın niteliğini belirleyen, siyasal boyutun da dâhil olduğu, insanın toplumsallaşma sürecidir. Toplumsallaşma, kişinin toplumsal kimlik ve kişilik kazanma, toplumsal kişilik kazanma süreci ise, siyasal toplumsallaşma da siyasetin kişinin kimlik ve kişilik kazanmasında başat unsur olmasıdır. Siyasal toplumsallaşmada toplumsala ait olgu bütünlüğünün belirleyiciliğinin yerini, siyasala ait söylem ve eylemler bütünlüğü alır. Kişi artık sadece toplumsal ilişkiler ağının bir parçası değil, iktidar ideoloji, temsil katılım ve meşruiyet gibi tartışmaların da aktörüdür (Çetin, 2003: 73). Kişi zaten böyle bir ortamın yani siyasal toplum alanının ana kültürünün içine doğar (Çetin, 2004: 44). Siyasal toplumsallaşma, kişi ile toplumsal ve siyasal çevre arasında ömür boyu süren

doğrudan ve dolaylı iletişim ve etkileşim ilişkileri neticesinde kişinin siyasal sistemle ilgili görüş, düşünüş, davranış, tutum, değer ve ilkelerinin gelişme sürecidir (Alkan, 1979: 8). Burada üzerinde durulması gereken noktalardan birisi, Alkan'ın bu değerlendirmesinde de belirtildiği üzere söz konusu sürecin değişkenlerinden birisinin de *etkileşim* olduğudur. Zira kişi, verili durumdan pasif bir alıcı olarak etkilenmemekte, kişiliğinin temel davranış özelliklerine uygun bir biçimde-örneğin bireyci ya da toplulukçu özelliklere eğilimli olması gibi- çıktılar üretmektedir.

Kişiler ayrıca, siyasete duyduğu ilgi ve kendi kişilik yapıları, içerisinde buldukları sosyal, siyasal ve ekonomik sorunlara yaklaşım tarzı, siyasal sistemin yapısı (demokratik ya da totaliter), toplumsal kültür ve sosyo-ekonomik düzey (Çetin, 2004: 44) gibi siyasal toplumsallaşmayı ve sonrasında katılım, otoriterlik-demokratlık, oy verme davranışları ve benzeri gibi siyasal davranış şekillerini etkileyen ve toplumdan topluma göre değişen özellikler açısından da farklılaşmaktadırlar. Bu nedenle insanların, kişi olarak siyasal toplum içerisinde rol almaları ve siyasal sorunlar karşısında tutumları “toplumsal karışımın bütünü içinde biçimlenir ve bu karışımın çeşitli yönlerinden biri geçici olarak üstün gelebilir” (Lipson, 1986: 30).

Siyasal toplumsallaşma süreci içerisinde önemli bir yer kaplayan siyasal katılım⁷ ise, kişilerin siyasete dair ilgi, bilgi ve tutumları çerçevesinde siyasal yaşama dâhil olmalarını anlatan bir kavramdır (Turan, 1977: 69). Siyasal katılımın en önemli biçimi oy kullanmaktır. Bununla birlikte siyasal katılma biçimleri, siyasetle ilgilenmekten başlayan ve siyasal nitelikli örgütlerde görev almaya kadar uzanan geniş bir alanı kapsamaktadır. Her hangi bir siyasal katılma biçiminin yaygın olarak devam edebilmesi, toplumu oluşturan grupların bu yollardan siyasal süreci etkileyebilmelerine, etkilediklerine inanmalarına ve vazgeçilemez olarak gördükleri gereksinim ve isteklerinin bir ölçüde karşılanabilmesine bağlıdır (Turan, 1977: 71-72). Siyasal sürece hiç katılmama, sadece oy kullanma, kişisel sınırlı katılma, topluluk düzeyinde katılma, kampanyalara faal katılım, siyasal partilerde görev alma gibi değişik siyasal katılma biçimlerinden bahsedilebilir. Ayrıca siyasal katılımı siyasal katılımın yoğunluğu, siyasal katılmanın yönü ve her ikisini etkileyen statü, eğitim, yaş, cinsiyet, gelir ve sosyal sınıf gibi etkenler⁸; otoriter, dogmatik ya da demokratik kişilik özellikleri, etkinlik duygusu, güven duygusu gibi etkenler son derece önemlidir ve bunlar siyasal katılmanın biçimini ve niteliğini belirlerler (Turan, 1977: 74).

Son olarak siyasal yeterlilik kısaca şu şekilde tarif edilebilir; “bireysel siyasal eylemin siyasal süreç üzerinde bir etkiye sahip olduğu veya olacağı duygusudur, yani bireyin yurttaşlık yükümlülüklerini gerçekleştirmeye değer görmesi duygusudur. Siyasal ve sosyal değişimin mümkün olduğu yönündeki histir ve bireysel olarak

vatandaşın bu değişimin olmasında önemli bir rol oynayabileceği yönündeki histir” (Campbell vd., 1954: 187).

Bu çerçevede siyasal katılmayı ve kişilerin siyasal davranışlarını ve dolayısıyla siyasal etkililiği etkileyen faktörlerden birisi de yukarıda belirtildiği üzere bireyci ve toplulukçu kültür öğelerinin düzeyi ve yoğunluğudur. Bireyciliğin ya da toplulukçuluğun kişilerin siyasal katılımlarını ve siyasal öz yeterlilik algılarını nasıl ve hangi yönde etkiledikleri; Macpherson’un ifadesiyle kişilerin kendilerini aktif birer yurttaş olarak görmeleri ve bunun için kapasitelerini arttırma gayretleri (Macpherson, 1977: 99); katılımcılıkla kişinin özerk davranış sergilemesi⁹ ve bunun bireycilik ya da toplulukçukla ilişkisi; bireycilik-toplulukçuluk ile siyasal katılmanın diğer değişkenleri arasındaki ilişkinin niteliği ve bunların bir genelleştirmeye imkân sunup sunmaması gibi konular araştırmayı ve değerlendirmeyi hak eder niteliktedir. Bu nedenle Göregenli’nin ifadesiyle genel olarak sosyal bilimlerin, özel olarak sosyal psikolojinin epistemolojisinin sorgulanması sürecinde kullanışlı bir değişken olan ve araştırmacılara çalışılan kültür ya da alt kültürler hakkında karşılaştırmalara uygun bilgi sağlaması (Göregenli, 1997: 445) açısından bireycilik-toplulukçuluk dikatomisi bir araştırma alanı olarak siyasal olana/alana ve özellikle siyasal öz yeterlilik algısına uyarlanmaya/uygulanmaya çalışılmıştır.

II. METODOLOJİ

A. ARAŞTIRMANIN EVRENİ, ÖRNEKLEM BÜYÜKLÜĞÜ VE ÖZELLİKLERİ

Çalışma Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi’nde yapılmıştır. Çalışmanın evren büyüklüğü 4125’tir. Evreni oluşturan katılımcılardan 2236 kişi (%55) kadın, 1839 kişi (%45) erkektir. Basit tesadüfi örnekleme yöntemi ile evrende $\alpha= 0,05$ ve $\pm 0,05$ örnekleme hatası $p=0,05$ $q=0,05$ için 333 kişi ve üstü tespit edilmiş ve 370 kişiye uygulama yapılmıştır. Ancak veriler kontrol edilirken bazı anketlerin eksik, özensiz doldurulduğu görülmüş ve veri seti yeterli büyüklük olan 333 kişiye indirgenmiştir (Şahin, 2009: 127). Tanımlayıcı istatistik analizleri ile elde edilen örneklem özellikleri kısaca şu şekildedir:

Örneklem sınıflara göre dağılımı % 9,2 birinci sınıf, % 24,3 ikinci sınıf, % 30,3 üçüncü sınıf, % 34,4 dördüncü sınıf ve üstü (SD: ,98931, Ort: 2,9217) şeklindedir. Örneklem cinsiyete göre dağılımı % 49,6 kadın, %42,7 erkek (SD: ,49943, Ort: 1,4630) şeklindedir. (Katılımcıların %7,7’si bu soruya cevap vermemiştir. Bu durum üzerinde katılımcıların kimliklerini gizleme eğilimlerinin etkili olduğunu ifade etmek mümkündür.)

Katılımcıların ailelerinin gelir durumuna göre dağılımı % 12,8'i 0-750 Lira, % 35'i 751-1500 Lira, % 35,6'sı 1501-3000 Lira, % 5,9'u 3001-4500 Lira, %4,2'si 4501 Lira ve üstü (Katılımcıların % 6,6'i bu soruya cevap vermemiştir. SD: ,95894, Ort: 2,5048) şeklindedir.

Katılımcıların doğdukları yerleşim yerlerine göre dağılımı % 17,8'i köy, %3,3'ü kasaba, % 25,2 ilçe, % 33,5 şehir, % 17,2 büyükşehir şeklindedir. Katılımcıların % 3'ü bu soruya cevap vermemiştir. Katılımcıların ilköğretimlerini tamamladıkları yere göre dağılımları ise % 11,9'u köy, % 4,7'si kasaba, % 29,7'si ilçe, % 32,6'sı şehir, % 19'u büyükşehir şeklindedir. Katılımcılardan % 2,1'i bu soruya cevap vermemiştir (Doğulan yer ve ilköğretimin tamamlandığı yer için sırasıyla SD: 1,31838, Ort: 3,2997- SD: 1,20900, Ort: 3,4303).

Katılımcıların annenin eğitim düzeyine göre dağılımları % 11,9'u okur-yazar değil, % 56,4'ü okur-yazar/ilkokul mezunu, % 25,2'si ortaokul/lise mezunu, % 4,7'si ön lisans-lisans mezunu, % 0,3'ü yüksek lisans/doktora (SD: ,73481, Ort: 2,2410), babanın eğitim düzeyine göre dağılımları ise % 2,7'si okuryazar değil, % 35'i okuryazar-ilkokul mezunu, % 42,4'ü ortaokul/lise mezunu, % 15,1'i ön lisans/lisans mezunu ve % 2,1'i yüksek lisans/doktora (SD: ,81581, Ort: 2,7835) şeklindedir. Katılımcıların % 1,5'i anne eğitim düzeyi ile ilgili soruya, % 2,7'si baba eğitim düzeyi ile ilgili soruya cevap vermemiştir.

B. ÖLÇÜM ARACI

Çalışmada Türkiye geçerlemesi Wasti ve Erdil (2007) tarafından yapılmış olan INDCOL ve Caprara vd. (2009) tarafından geliştirilen "algılanan siyasal öz yeterlilik" ölçekleri kullanılmıştır. Ölçeklerin güvenilirlik analizi yapılmış ve cronbach alpha katsayısı, 0.91,3 olarak bulunmuştur.

Çalışmada, öncelikle Singelis vd. (1995)¹⁰ ile Triandis ve Gelfand (1998: 119) tarafından oluşturulmuş olan 32 maddelik bireycilik toplulukçuluk ölçeğine Wasti ve Erdil (2007) tarafından güç mesafesi¹¹, diğer bir ifadeyle hiyerarşi kavramının eklenmesi suretiyle, 37 maddeye çıkarılarak geliştirilen ve Türkçe geçerlemesi yapılan INDCOL ölçeği kullanılmıştır. Wasti ve Erdil orijinal ölçeğe hiyerarşi boyutunu ekleyerek, yatay bireycilik, dikey bireycilik, yatay toplulukçuluk, dikey toplulukçuluk olmak üzere dördü bir sınıflama önermişler ve bu yeni ölçeğin geçerlilik çalışmasını yapmışlardır. Ölçeğin alt boyutlarından yatay bireycilik özelliklerini öne çıkaran topluluklarda ya da bireylerde, bağımsızlık ve özgünlük önem kazanırken, toplumsal statü farklılıkları göz ardı edilmektedir. Dikey bireyci toplumlarda ya da bireylerde rekabet duygusu, kazanma arzusu ve toplumsal statü öne çıkan özelliklerdir. Yatay toplulukçu toplum ve onu oluşturan bireylerde grubun ortak amaçları ve eşitliğe önem

atfedilirken dikey toplulukçu toplum ve bireylerde de grup amaçları önemli görülürken, hiyerarşik farklılık talep ve vurguları öne çıkmaktadır (Wasti ve Erdil, 2007: 43-44).

INDCOL ölçeği ile elde edilen dört boyut ile bireylerin algıladıkları siyasal öz yeterlilikleri arasındaki ilişkiyi test edebilmek için Caprara vd. tarafından geliştirilen ve 10 maddeden oluşan siyasal öz yeterlilik ölçeği kullanılmıştır. Ölçek, Bandura'nın (2006)¹² geliştirmiş olduğu bireyin belirli faaliyet alanlarındaki öz yeterliliğini ölçülmesine dayanan temel yaklaşım etrafında şekillendirilmiştir. Algılanan siyasal öz-yeterlilik ölçeğinde yer alan 10 madde ile siyasal faaliyetlerle aktif olarak ilgilenmelerinde bireylerin kendilerini yetkin olarak görmelerine ilişkin öz algılarının değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Caprara vd. ölçeğin, bireylerin siyasal adaylara dair siyasal tutum ve tercihlerini ifade etmeye, siyasal faaliyetler için ihtiyaç duyulan maddi kaynakları bulmaya yada arttırmaya (orijinal ölçekte, bu konuyu ölçen madde ön uygulamada, ölçeğin Türkçeye çevrilmesi esnasında "Partimin faaliyetlerini sürdürebilmesi için ciddi miktarda para toplarım." yerine "Kendi siyasi partimin faaliyetlerini sürdürmesi için seçim dönemleri dışında da her türlü faaliyete katılır ve her türlü çabayı gösteririm." ifadesi şeklinde kullanılmıştır), kişinin takipçisi olduğu siyasal partinin seçim kampanyasında görev almaya, siyasal temsilciler ile ilişki kurmaya, onların her türlü faaliyetlerini takip etmeye ilişkin kendi yeterliliklerine olan öznel inançlarını ölçtüğünü ifade etmişlerdir (Caprara vd., 2009: 1006-1007). Çalışmada kesinlikle katılmıyorum (1)'den kesinlikle katılıyorum (5)'e doğru ölçekteki ifadeler katılma derecesini ölçen 5'li Likert ifadeler kullanılmıştır. Ayrıca sosyo-demografik özellikler ile ilgili olarak ölçekte 9 ayrı soruya yer verilmiştir.

C. İSTATİSTİKSEL ANALİZ

Veri setinde güvenilirlik analizi yapılmıştır. Daha sonra, algılanan siyasal öz yeterlilik (tek boyut) ve INDCOL ölçeğinin (dört alt boyut) alt boyutlarını oluşturan maddeler dikkate alınarak ölçek bileşenlerinin aritmetik ortalaması alınmak suretiyle, algılanan siyasal öz yeterlilik ölçeği için tek ve INDCOL ölçeği için dört değişken elde edilmiştir. Ardından Tek Örnek Kolmogorov-Smirnov Testi (Karaatlı, 2010: 13) ile bu değişkenlerin dağılımına bakılmış ve verilerin normal dağılmadığı görülmüştür. Bu sonuçtan hareketle çalışmada doğrusal olmayan hipotez testlerinden, Spearman's Rank Order (Sungur, 2010: 116-117) Korelasyon analizi yöntemi, Mann Whitney U ve Kruskal-Wallis Testleri kullanılmıştır (Demirgil, 2010: 99-101, 106-108). Çalışmada hipotezler H_0 şeklinde ifade edilecektir. Sıfır hipotezi (H_0) farksızlık, benzerlik veya eşitlik gibi önermeler üzerine kurulan hipotezleri ifade etmektedir (Özdamar, 2003: 62-63).

D. BULGULAR

Yukarda ölçeklerin tanıtılması esnasında da ifade edildiği üzere ölçeklerin cronbach alpha katsayısı, 0,91.3'tür. $\alpha=0.80$ ve üstü ile $\alpha=1.00$ ve altı aralığında ölçeğin yüksek derecede güvenilir bir ölçek olduğu görülmüştür (Kayış, 2010: 405). Ölçek bileşenlerinin aritmetik ortalaması alınmak suretiyle elde edilen, algılanan siyasal öz yeterlilik, yatay toplulukçuluk, yatay bireycilik, dikey toplulukçuluk, dikey bireycilik değişkenleri Tek Örnek Kolmogorov-Smirnov Testine tabi tutulmuş ve değişkenlerin normal dağılmadığı gözlemlenmiştir.

Hipotez 1

H_0 : Katılımcıların bireyci ve toplulukçu değerleri ile algılanan siyasal öz yeterlilik düzeyleri arasında ilişki yoktur.

Bu hipotez beş alt hipotez ile test edilecektir.

Alt Hipotez 1

H_0 : Algılanan siyasal öz yeterlilik, yatay toplulukçuluk, yatay bireycilik, dikey toplulukçuluk, dikey bireycilik değişkenlerini oluşturan veriler normal dağılmaktadır.

Tablo 1: Tek Örnek Kolmogorov-Smirnov Testi

	Algılanan Siyasal Öz Yeterlilik	Yatay Toplulukçuluk	Yatay Bireycilik	Dikey Toplulukçuluk	Dikey Bireycilik
N	333	332	331	332	332
Ortalama	3,1260	3,7290	3,8439	3,6860	3,3389
Std. Dağılım.	,72639	,66349	,71362	,67334	,70832
Anlamlılık (Çift Kuyruk)	,027	,037	,002	,001	,039

Ölçek bileşenlerinin aritmetik ortalaması alınmak suretiyle elde edilen, algılanan siyasal öz yeterlilik, yatay toplulukçuluk, yatay bireycilik, dikey toplulukçuluk, dikey bireycilik değişkenleri Tek Örnek Kolmogorov-Smirnov Testine tabi tutulmuş ve değişkenlerin anlamlılık değerlerinin %5 'ten küçük olmaları nedeniyle normal dağılmadığı gözlemlenmiştir (Karaatlı, 2010: 13). Buna göre H_0 hipotezi reddedilmiş, H_a hipotezi kabul edilmiştir.

Alt Hipotez 2

H_0 : Katılımcıların yatay toplulukçuluk düzeyleri algılanan siyasal öz yeterlilik düzeyleri arasında ilişki yoktur.

Tablo 2: Yatay Toplulukçuluk ile Algılanan Siyasal Öz Yeterlilik İlişkinine Yönelik Spearman's Korelasyon Analizi Sonuçları

Yatay Toplulukçuluk	Algılanan Siyasal Öz Yeterlilik	
	Korelasyon Katsayısı	,241(**)
	Anlamlılık (Çift Kuyruk)	,000
	N	332

Yapılan analiz sonucunda, $P=0,000 < \alpha=0,01$ (%1'de) olduğu için katılımcıların yatay toplulukçuluk düzeyi ile algıladıkları siyasal öz yeterlilikleri arasında anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır. Korelasyon katsayısı 0,241 olarak bulunmuştur. Bu değer iki değişken arasında çok zayıf ancak pozitif yönlü doğrusal bir ilişkinin olduğunu göstermektedir. Buna göre H_0 hipotezi reddedilmiş, H_a hipotezi kabul edilmiştir.

Alt Hipotez 3

H_0 : Katılımcıların dikey toplulukçuluk düzeyleri algılanan siyasal öz yeterlilik düzeyleri arasında ilişki yoktur.

Tablo 3: Dikey Toplulukçuluk ile Algılanan Siyasal Öz Yeterlilik İlişkinine Yönelik Spearman's Korelasyon Analizi Sonuçları

Dikey Toplulukçuluk	Algılanan Siyasal Öz Yeterlilik	
	Korelasyon Katsayısı	,233(**)
	Anlamlılık (Çift Kuyruk)	,000
	N	332

Yapılan analiz sonucunda, $P=0,000 < \alpha=0,01$ (%1'de) olduğu için katılımcıların dikey toplulukçuluk düzeyi ile algıladıkları siyasal öz yeterlilikleri arasında anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır. Korelasyon katsayısı 0,233 olarak bulunmuştur. Bu değer iki değişken arasında çok zayıf ancak pozitif yönlü doğrusal bir ilişkinin olduğunu göstermektedir. Buna göre H_0 hipotezi reddedilmiş, H_a hipotezi kabul edilmiştir.

Alt Hipotez 4

H_0 : Katılımcıların yatay bireycilik düzeyleri algılanan siyasal öz yeterlilik düzeyleri arasında ilişki yoktur.

Tablo 4: Yatay Bireycilik ile Algılanan Siyasal Öz Yeterlilik İlişkinine Yönelik Spearman's Korelasyon Analizi Sonuçları

Yatay Bireycilik	Algılanan Siyasal Öz Yeterlilik	
	Korelasyon Katsayısı	,203(**)
	Anlamlılık (Çift Kuyruk)	,000
	N	331

Yapılan analiz sonucunda, $P=0,000 < \alpha=0,01$ (%1'de) olduğu için katılımcıların yatay bireycilik düzeyi ile algıladıkları siyasal öz yeterlilikleri arasında anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır. Korelasyon katsayısı 0,203 olarak bulunmuştur. Bu değer iki değişken arasında çok zayıf ancak pozitif yönlü doğrusal bir ilişkinin olduğunu göstermektedir. Buna göre H_0 hipotezi reddedilmiş, H_a hipotezi kabul edilmiştir.

Alt Hipotez 5

H_0 : Katılımcıların dikey bireycilik düzeyleri algılanan siyasal öz yeterlilik düzeyleri arasında ilişki yoktur

Tablo 5: Dikey Bireycilik ile Algılanan Siyasal Öz Yeterlilik İlişkinine Yönelik Spearman's Korelasyon Analizi Sonuçları

Dikey Bireycilik	Algılanan Siyasal Öz Yeterlilik	
	Korelasyon Katsayısı	,203(**)
	Anlamlılık (Çift Kuyruk)	,000
	N	332

Yapılan analiz sonucunda, $P=0,000 < \alpha=0,01$ (%1'de) olduğu için katılımcıların dikey bireycilik düzeyi ile algıladıkları siyasal öz yeterlilikleri arasında anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır. Korelasyon katsayısı 0,203 olarak bulunmuştur. Bu değer iki değişken arasında çok zayıf ancak pozitif yönlü doğrusal bir ilişkinin olduğunu göstermektedir. Buna göre H_0 hipotezi reddedilmiş, H_a hipotezi kabul edilmiştir.

Aşağıda katılımcıların cinsiyet değişkenine göre yatay toplulukçuluk, dikey toplulukçuluk, yatay bireycilik, dikey bireycilik ve algılanan siyasal öz yeterlilik düzeylerine göre bir farklılık olup olmadığına ilişkin analizler yapılacaktır. Veriler normal dağılmadığı için t-testinin parametrik olmayan alternatifi, Mann Whitney U testi (Demirgil, 2010: 99-101) kullanılacaktır. Bunun için öncelikle değişkenlerin anlamlılık düzeylerine bakılmıştır. Cinsiyet değişkeni ile algılanan siyasal öz yeterlilik düzeyleri için, $P=0,004 < \alpha=0,05$ (%5'de) ve yatay bireycilik için $P=0,056 < \alpha=0,10$ (%10'da) anlamlılık değerleri tespit edilmiştir.

Tablo 6: Test İstatistikleri

	Algılanan Siyasal Öz Yeterlilik	Yatay Toplulukçuluk	Yatay Bireycilik	Dikey Toplulukçuluk	Dikey Bireycilik
Mann-Whitney U	9738,000	11947,000	10452,000	11518,000	10986,500
Wilcoxon W	23766,000	22387,000	20892,000	21958,000	24847,500
Z	-2,894	-,006	-1,908	-,552	-1,228
Anlamlılık (Çift Kuyruk)	,004	,995	,056	,581	,219

Hipotez 2

H_0 : Katılımcıların cinsiyet değişkenine göre yatay bireycilik düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık yoktur.

Tablo 7: Yatay Bireycilik ile Cinsiyet Değişkeni İlişisine Yönelik Mann Whitney U Testi Sonuçları

	Cinsiyet	N	Ortalama
Yatay Bireycilik	Kadın	166	164,54
	Erkek	144	145,08
	Toplam	310	

Mann Whitney U testi sonucunda, kadınlar ve erkeklerin yatay bireycilik değişkenine göre ($P=0,056 < \alpha=0,10$ (%10'da)) anlamlı bir farklılık gösterdikleri belirlenmiştir. Kadınların (Ortalama:164,54) erkeklere (Ortalama:145,08) nazaran daha yüksek yatay bireyci değerlere sahip olduğunu söylemek mümkündür. Buna göre H_0 hipotezi reddedilmiş, H_a hipotezi kabul edilmiştir.

Hipotez 3

H₀: Katılımcıların cinsiyet değişkenine göre algılanan siyasal öz yeterlilik düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık yoktur.

Tablo 8: Algılanan Siyasal Öz Yeterlilik ile Cinsiyet Değişkeni İlişkisine Yönelik Mann Whitney U Testi Sonuçları

Algılanan Siyasal Öz Yeterlilik	Cinsiyet	N	Ortalama
	Kadın	167	142,31
	Erkek	144	171,68
	Toplam	311	

Mann Whitney U testi sonucunda, cinsiyet ve algılanan siyasal öz yeterlilik değişkenine göre ($P=0,004 < \alpha = 0,05$ (%5'de)) kadınlar ve erkekler arasında anlamlı bir farklılık olduğu belirlenmiştir. Erkeklerin (Ortalama:171,68) kadınlara (Ortalama:142,31) nazaran daha yüksek düzeyde bir siyasal öz yeterlilik algılarının olduğunu söylemek mümkündür. Buna göre H₀ hipotezi reddedilmiş, H_a hipotezi kabul edilmiştir.

Aşağıda katılımcıların aylık gelir düzeylerine göre yatay toplulukçuluk, dikey toplulukçuluk, yatay bireycilik, dikey bireycilik ve algılanan siyasal öz yeterlilik düzeylerinde bir farklılık olup olmadığına ilişkin analizler yapılacaktır. Veriler normal dağılmadığı için gruplar arası tek yönlü varyans analizinin parametrik olmayan alternatifi, Kruskal-Wallis testi kullanılacaktır (Demirgil, 2010: 106-108). Bunun için öncelikle değişkenlerin anlamlılık düzeylerine bakılmıştır. Gelir değişkeni ile dikey toplulukçuluk düzeyleri için, $P=0,063 < \alpha = 0,10$ (%10'da) ve yatay toplulukçuluk için $P=0,081 < \alpha = 0,10$ (%10'da) anlamlılık değerleri tespit edilmiştir.

Tablo 9: Test İstatistikleri

	Algılanan Siyasal Öz Yeterlilik	Yatay Toplulukçuluk	Yatay Bireycilik	Dikey Toplulukçuluk	Dikey Bireycilik
Ki-Kare	4,077	8,316	2,648	8,920	2,261
Sertbestlik Drecesi	4	4	4	4	4
Anlamlılık	,396	,081	,618	,063	,688

Hipotez 4

H_0 : Katılımcıların aylık gelir grupları arasında yatay toplulukçu değerlere göre anlamlı bir farklılık yoktur.

Tablo 10: Yatay Toplulukçuluk ile Aylık Gelir Değişkeni İlişkisine Yönelik Kruskal-Wallis Testi Sonuçları

	Aylık Gelir Düzeyi	N	Ortalama
Yatay Toplulukçuk	0-750 L	43	181,22
	751-1500 L	117	159,90
	1501-3000 L	120	151,85
	3001-4500 L	20	115,08
	4501 L ve Üstü	14	173,64
		314	

Ailenin aylık gelir durumuna göre gruplar arasında anlamlı bir farklılık ($p:0,81$) bulunmuş, buna göre aylık gelir düzeyi 0-750 L olanlar 181,22 ortalama değer ile birinci sırada, 4501 L ve üstü olanlar 173,64 ortalama ile ikinci, 751-1500 L olanlar 159,9 ortalama ile üçüncü, 1501-3000 L olanlar 151,85 ile dördüncü ve son olarak 3001-4500 L geliri olanlar 115,08 ortalama ile son sırada yer almaktadırlar. Bu sonuçlardan hareketle gruplar arasında yatay toplulukçuluk değişkenine göre anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Bireylerin yatay toplulukçuluk düzeyleri en düşük gelir grubunda en yüksek düzeyde görülmekte, gelir arttıkça düşmekte ancak en üst gelir düzeyine sahip grupta tekrar yükselmektedir (en yüksek ikinci seviye). Buna göre H_0 hipotezi reddedilmiş, H_a hipotezi kabul edilmiştir.

Hipotez 5

H_0 : Katılımcıların aylık gelir grupları arasında dikey toplulukçu değerlere göre anlamlı bir farklılık yoktur.

Tablo 11: Dikey Toplulukçuluk ile Aylık Gelir Değişkeni İlişkisine, Yönelik Kruskal-Wallis Testi Sonuçları

Dikey Toplulukçuk	Aylık Gelir Düzeyi	N	Ortalama
	0-750 L	43	164,36
	751-1500 L	117	153,56
	1501-3000 L	120	166,37
	3001-4500 L	20	103,73
	4501 L ve Üstü	14	170,18
		314	

Ailenin aylık gelir durumuna göre gruplar arasında anlamlı bir farklılık ($p:0,063$) bulunmuş, buna göre aylık gelir düzeyi 4501 L ve üstü olanlar 170,18 ortalama değer ile birinci sırada, 1501-3000 L olanlar 166,37 ortalama değer ile ikinci sırada, 0-750 L olanlar 164,36 olanlar ortalama değer ile üçüncü, 751-1500 L olanlar 153,56 ortalama ile dördüncü ve son olarak 3001-4500 L geliri olanlar 103,73 ortalama ile son sırada yer almaktadırlar. Bu sonuçlardan hareketle gruplar arasında dikey toplulukçuluk değişkenine göre anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Bireylerin dikey toplulukçuluk düzeyleri en yüksek gelir grubunda en yüksek düzeyde, ilk üç seviyede benzer değerler gözlemlenirken 3001-4500 L grubunda bariz bir düşme kaydedilmiştir. Buna göre H_0 hipotezi reddedilmiş, H_a hipotezi kabul edilmiştir.

Aşağıda katılımcıların okudukları sınıfa göre yatay toplulukçuluk, dikey toplulukçuluk, yatay bireycilik, dikey bireycilik ve algılanan siyasal öz yeterlilik düzeylerinde bir farklılık olup olmadığına ilişkin analizler yapılacaktır. Veriler normal dağılmadığı için gruplar arası tek yönlü varyans analizinin parametrik olmayan alternatifi, Kruskal-Wallis testi kullanılacaktır (Demirgil, 2010: 106-108). Bunun için öncelikle değişkenlerin anlamlılık düzeylerine bakılmıştır. Sınıf değişkeni ile algılanan siyasal öz yeterlilik düzeyi için, $P=0,010 < \alpha=0,05$ (%5'de) ve dikey toplulukçuluk düzeyleri için $P=0,037 < \alpha=0,05$ (%5'de) anlamlılık değerleri tespit edilmiştir.

Tablo 12: Test İstatistikleri

	Algılanan Siyasal Öz Yeterlilik	Yatay Toplulukçuluk	Yatay Bireycilik	Dikey Toplulukçuluk	Dikey Bireycilik
Ki-Kare	11,305	2,515	2,207	8,499	,490
Serbestlik Derecesi	3	3	3	3	3
Anlamlılık	,010	,473	,531	,037	,921

Hipotez 6

H_0 : Katılımcıların devam ettikleri sınıf grupları arasında siyasal öz yeterlilik algılarına göre anlamlı bir farklılık yoktur.

Tablo 13: Algılanan Siyasal Öz Yeterlilik ile Devam Edilen Sınıf Değişkeni İlişikisine Yönelik Kruskal-Wallis Testi Sonuçları

	Devam Edilen Sınıf	N	Ortalama
Algılanan Siyasal Öz Yeterlilik	Birinci Sınıf	31	123,11
	İkinci Sınıf	82	165,16
	Üçüncü Sınıf	102	158,47
	Dördüncü Sınıf ve Üstü	116	184,68
		331	

Algılanan siyasal öz yeterlilik değişkenine göre gruplar arasında anlamlı bir farklılık ($p:010$) bulunmuş, buna göre dördüncü sınıf ve üstü grubunda yer alan katılımcılar 184,68 ortalama değer ile birinci sırada, 165,16 ortalama değer ile ikinci sınıflar ikinci sırada, 158,47 ortalama değer ile üçüncü sınıflar üçüncü sırada ve 123,11 ortalama değer ile birinci sınıflar son sırada yer almaktadır. Bu sonuçlardan hareketle gruplar arasında algılanan siyasal öz yeterlilik değişkenine göre anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Katılımcılar arasında özellikle ilk ve son sınıf ve üstü arasında belirgin bir farklılık tespit edilmiştir. Buna göre H_0 hipotezi reddedilmiş, H_a hipotezi kabul edilmiştir.

Hipotez 7

H_0 : Katılımcıların devam ettikleri sınıf grupları arasında dikey toplulukçu değerlere göre anlamlı bir farklılık yoktur

Tablo 14: Dikey Toplulukçuluk ile Devam Edilen Sınıf Değişkeni İlişkinine Yönelik Kruskal-Wallis Testi Sonuçları

	Devam Edilen Sınıf	N	Ortalama
Dikey Toplulukçuluk	Birinci Sınıf	31	179,26
	İkinci Sınıf	82	173,00
	Üçüncü Sınıf	101	142,63
	Dördüncü Sınıf ve Üstü	116	176,44
		330	

Dikey toplulukçuluk değişkenine göre gruplar arasında anlamlı bir farklılık ($p:0,037$) bulunmuş, buna göre birinci sınıf grubunda yer alan katılımcılar 179,26 ortalama değer ile birinci sırada, 176,44 ortalama değer ile dördüncü sınıf ve üstünde eğitim alanlar ikinci sırada, 173 ortalama değer ile ikinci sınıflar üçüncü sırada ve 142,63 ortalama değer ile üçüncü sınıflar son sırada yer almaktadır. Bu sonuçlardan hareketle gruplar arasında dikey toplulukçuluk değişkenine göre anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Buna göre H_0 hipotezi reddedilmiş, H_a hipotezi kabul edilmiştir.

SONUÇ

Çalışmanın yöntem kısmında yukarıda da ifade edildiği üzere yatay bireycilik özelliklerini öne çıkaran topluluklarda ya da bireylerde, bağımsızlık ve özgünlük önem kazanırken, toplumsal statü farklılıkları göz ardı edilmektedir. Dikey bireyci toplumlarda ya da bireylerde rekabet duygusu, kazanma arzusu ve toplumsal statü öne çıkan özelliklerdir. Yatay toplulukçu toplum ve onu oluşturan bireylerde grubun ortak amaçları ve eşitliğe önem atfedilirken dikey toplulukçu toplum ve bireylerde de grup amaçları önemli görülürken, hiyerarşik farklılık talep ve vurguları öne çıkmaktadır. Çalışmada yapılan analizlerde toplulukçu ve bireyci özellikler ile algılanan siyasal öz yeterlilik derecesi arasında anlamlı ve pozitif yönlü bir ilişki olduğu, bu ilişkilerden toplulukçu özelliklerin bireyci özelliklere göre siyasal öz yeterlilik üzerinde daha etkili olduğu görülmüştür. Özellikle bireylerin yatay toplulukçu yönlerinin (Spearman korelasyon katsayısı: 0,241) diğer bir ifade ile eşitlik, grubun ortak amacı gibi değer yargılarını öne çıkaran bireylerin siyasal öz yeterlilik algılarının hiyerarşik farklılıkları daha çok öne çıkaran ancak grup çıkarı ve eşitliğe de önem veren dikey toplulukçu (Spearman korelasyon katsayısı: 0,233) katılımcılara nazaran yüksek olduğu tespit edilmiştir. Diğer yandan bağımsızlık, özgünlük, statü farklılıklarını öne çıkaran yatay

bireyci katılımcılar (Spearman korelasyon katsayısı: 0,203) ile toplumsal statü farklılıklarını öne çıkaran rekabet kazanma motivasyonu yüksek dikey bireyci katılımcılar (Spearman korelasyon katsayısı: 0,203) arasında algılanan siyasal öz yeterlilik düzeyine ilişkin bir fark görülmemiştir.

Çalışmada ayrıca cinsiyet farklılıklarına göre bireyci ve toplulukçu değerlerde bir farklılık olup olmadığı sorusuna cevap aranmıştır. Mann Whitney U testi sonuçlarına göre kadın (Ort:164,54) katılımcıların erkek katılımcılara (Ort:145,08) göre daha yüksek yatay bireyci özellikler sergiledikleri tespit edilmiştir. Diğer bir ifade ile kadınlar erkeklere göre bağımsızlığı ve özgünlüğü daha çok öne çıkarmakta, statü farklılıklarına daha az önem vermektedirler. Ayrıca kadınlar ile erkekler arasında algılanan siyasal öz yeterlilik düzeylerinin erkek katılımcılarda (Ort:171,68) kadın katılımcılara göre (Ort:142,31) daha yüksek olduğu görülmüştür. Yine, katılımcıların sınıf grupları arasında algılanan siyasal öz yeterlilik değişkenine göre anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür. Katılımcılar arasında özellikle ilk ve son sınıf ve üstü arasında belirgin bir farklılık tespit edilmiştir

Bireylerin yatay toplulukçuluk düzeyleri en düşük gelir grubunda en yüksek düzeyde görülmekte, gelir arttıkça düşmekte ancak en üst gelir düzeyine sahip grupta tekrar yükselmektedir (en yüksek ikinci seviye). Bu sonuçtan hareketle düşük gelirli bireylerde grup içi eşitlik ve grubun ortak amaçları vurgusu önem kazanmakta, benzer bir şekilde (nispeten daha az) en üst gelir grubu içerisinde de eşitlik ve grubun ortak amaçlarına önem verme gibi değerler önem kazanmaktadır. Yine katılımcıların gelir gruplarına ve devam edilen sınıfa göre dikey toplulukçuluk değişkenine göre gruplar arasında anlamlı bir farklılık olduğu gözlemlenmiştir.

KAYNAKÇA

- ALKAN, Türker (1979), Siyasal Toplumsallaşma, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara.
- BANDURA, Albert (2006), "Guide to the Construction of Self-Efficacy Scales". İçinde "Self-Efficacy Beliefs of Adolescents", Ed: Frank Pajares, ve Tim Urdan, Greenwich, CT: Information Age Publishing. Vol. 5, ss. 307-337.
- BARBER, Benjamin (2003), Strong Democracy, 10. Edition, University of California Press, Berkeley.
- BRIDGES, David (Ed.) (1997), Education, Autonomy and Democratic Citizenship, Routledge, London.
- CAMPBELL, Angus, GURIN, Gerald ve MILLER, Warren (1954), The Voter Decides. Row Peterson:Evanstone., s.187'den aktaran, SCHULZ, Wolfram (2005), "Political

Efficacy and Expected Political Participation Among Lower and Upper Secondary Students: A Comparative Analysis with Data from the IEA Civic Education Study". Paper Prepared for the ECPR General Conference in Budapest, 8-10 September.

- CEVİZCİ, Ahmet (2000), *Felsefe Sözlüğü*, Paradigma Yay., İstanbul.
- CORCUFF, Philippe (2009), *Bireycilik Sorunu*, Stiner, Marx, Durkheim, Proudhon, Çev. Aziz Ufuk Kılıç, Versus Kitap, İstanbul.
- ÇARIKÇI, İlker Hüseyin ve KOYUNCU, Osman (2010), "Bireyci-Toplumcu Kültür ve Girişimcilik Eğilimi Arasındaki İlişkiyi Belirlemeye Yönelik Bir Araştırma", Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi SBED, Yıl: 2, Sayı: 3, Güz, ss. 1-18.
- ÇETİN, Halis (2003), *İnsan ve Siyaset*, Siyasal Kitabevi, Ankara.
- ÇETİN, Halis (2004), *Türk Toplum Sözleşmesi, Siyasetin Sosyolojik Temelleri*, Lotus Yay., Ankara.
- ÇUKUR, Cem Şafak ve CARLO, Custavo (2004), "Religiosity, Values, and Horizontal and Vertical Individualism-Collectivism: A Study of Turkey, the United States, and the Philippines", *The Journal of Social Psychology*, 144 (6), ss. 613-634.
- DEMİRGİL, Hakan (2010), "Parametrik Olmayan Hipotez Testleri", içinde "SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri", Ed: Şeref Kalaycıoğlu, Asil Yayın Dağıtım, Ankara, ss. 99-101.
- DOYTCHEVA, Milena (2009), *Çokkültürlülük*, Çev. Tuba Akıncılar Onmuş, İletişim Yay., İstanbul.
- DUVERGER, Maurice (1995), *Siyaset Sosyolojisi*, Çev. Şirin Tekeli, 4. Baskı, Vvarlık Yay., İstanbul.
- ELIAS, Norbert (1987), *Then Society of Individuals*, Continuum, New York.
- GÖREGENLİ, Melek (1997), "Individualist-Collectivist Tendencies in a Turkish Sample", *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 28 (6), ss. 787-794.
- GÖREGENLİ, Melek (1997), "Bir Yöntem Arayışı Olarak Etik-Emik Yaklaşım ve Bireycilik-Toplulukçuluk Sorunu", içinde *Cumhuriyet, Demokrasi ve Kimlik*, Yayına Haz. Nuri Bilgin, Bağlam Yay., İstanbul.
- HOFSTEDE, Geert (1984), "The Culturel Relativity of The Quality of Life Concept", *Academy of Management Review*, Vol.: 9, No: 3, ss. 389-398.
- HOFSTEDE, Geert ve MCCRAE, Robert R. (2004), "Personality and Culture Revisited: Linking Traits and Dimensions of Culture", *Cross-Cultural Research*, Vol.: 38, No: 1, February, ss. 52-88.
- JACKSON, Terence (2000), "Management Ethics and Corporate Policy: A Cross-Cultural Comparison", *Journal of Management Studies*, 37: 3, May, ss. 349-369.

- KARAATLI, Meltem (2010), “Verilerin Düzenlenmesi ve Gösterilmesi”, içinde “SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri”, Ed: Şeref Kalaycıoğlu, Asil Yayın Dağıtım, Ankara.
- KAYIŞ, Aliye (2010), “Güvenilirlik Analizi” içinde “SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri”, Ed: Şeref Kalaycıoğlu, Asil Yayın Dağıtım, Ankara.
- KYMLICKA, Will (1998), Çokkültürlü Yurttaşlık, Çev. Abdullah Yılmaz, Ayrıntı Yay., İstanbul.
- LIPSON, Leslie (1986), Politika Biliminin Temel Sorunları, Çev. Tuncer Karamustafaoğlu, Birlik Yay., Ankara.
- MACLVER, R. M. ve PAGE, Charles H. (1994), Cemiyet I, Çev. Âmiran Kurktan, MEB Yay., İstanbul.
- MACPHERSON, Crawford Brough (1977), The Life and Times of Liberal Democracy, Oxford University Press, Oxford.
- MARKUS, Hazel Rose ve KITAYAMA, Shinobu (1991) “Culture and Self: Implications for Cognition, Emotion and Motivation”, Psychological Review, 98 (2), ss. 224-253.
- ÖZBEK, Mehmet Ferhat (2010), “Yatay ve Dikey Bireycilik ve Kolektivizm ile Para Etiği İlişkisi: Türk ve Kırgız Üniversitesi Öğrencileri Üzerinde Karşılaştırmalı Bir Analiz”, Anadolu University Journal Of Social Sciences, Vol.: 10, No: 3, ss. 23-42.
- ÖZDAMAR, Kazım (2003), “Modern Bilimsel Araştırma Yöntemleri”, Kaan Kitabevi, Eskişehir.
- ÖZKUL, M. Murat (2001), “Modern Birey ve Katılım”, AKÜ Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt: 3, Sayı: 1, ss. 139-143.
- PARK, Heungsik, REHG, Michael T. ve LEE, Donggi (2005), “The Influence of Confucian Ethics and Collectivism on Whistleblowing Intentions: A Study of South Korean Public Employees”, Journal of Business Ethics, (58), ss. 387-403.
- SARGUT, Selami (1994), “Bireycilik ve Ortaklaşa Davranış İkileminde Yönetim ve Örgüt Kuramları”, AÜSBFD, Cilt: 49, Sayı: 1, ss. 322-332.
- SINGELİS, Theodore M. vd. (1995), “Horizontal and Vertical Dimensions of Individualism and Collectivism: A Theoretical and Measurement Refinement”. Cross-Cultural Research, 29 (3), ss. 240-275.
- SUNGUR, Onur (2010), “Korelasyon Analizi”, içinde “SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri”, Ed: Şeref Kalaycıoğlu, Asil Yayın Dağıtım, Ankara.
- ŞAHİN, Baki (2009), “Metodoloji”, içinde “Bilimsel Araştırma Yöntemleri”, Ed: Abdurahman Tanrıoğen, Anı Yayıncılık, Ankara.

- TAŞTAN, Selin (2012), “Kültürlerarası Farklılıklar, Yönetim ve İnsan Kaynakları Yönetimine Etkisi”, <http://www.ikademi.com/uluslararası-insan-kaynakları-yönetimi/917-kültürlerarası-farklılıklar-yönetim-ve-insan-kaynakları-yönetimine-etkisi.html>, 20.07.2012.
- TRIANDIS, Harry C. (2001), “Culture and Conflict”, *International Journal of Psychology*, 35 (2), ss. 145-152.
- TRIANDIS, Harry C. (2001), “Individualism-Collectivism and Personality”, *Journal of Personality* 69: 6, December, ss. 907-924.
- TRIANDIS, Harry C. (2006), “Discussion Cultural Aspects of Globalization”, *Journal of International Management*, (12), ss. 208-217.
- TRIANDIS, Harry C. ve GELFAND, Michele J. (1998), “Converging Measurement of Horizontal and Vertical Individualism and Collectivism”, *Journal of Personality and Social Psychology*, Vol:74(1), ss.118-128.
- TURAN, İter (2003), *Siyasal Sistem ve Siyasal Davranış*, İstanbul Üniversitesi Yayını, İstanbul.
- VITTORIO, Caprara Gian vd. (2009), “Perceived Political Self-Efficacy: Theory, Assessment and Applications”. *European Journal of Social Psychology*, 39, ss. 1002-1020.
- VORONOV, Maxim ve SINGER, Jefferson A. (2002), “The Myth of Individualism-Collectivism: A Critical Review”, *The Journal of Social Psychology*, 142 (4).
- WASTI, Arzu ve ERDİL, Selin Eser (2007), “Bireycilik ve Toplulukçuluk Değerlerinin Ölçülmesi: Benlik Kurgusu ve INDCOL Ölçeklerinin Türkçe Geçerlemesi”, *Yönetim Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 7, Sayı: 1-2, ss. 39-66.
- WILLIAMS, Bryant (2003), “The Worldview Dimensions of Individualism and Collectivism Implications for Counseling” *Journal of Counseling and Development*, Vol.: 81, Summer, ss. 370-374.
- YAYLA, Atilla (2005), *Siyasi Düşünceler Sözlüğü*, 3. Baskı, Adres Yay., Ankara.
- YÜCEKÖK, Ahmet N. (1987), *Siyaset'in Toplumsal Tabanı*, AÜSBF Yay., Ankara.

NOTLAR

¹ Coğrafya ve sosyal yapı arasındaki ilişkiye dair bir değerlendirme için bkz. R. M. Maclver ve Charles H. Page, **Cemiyet I**, Çev. Amiran Kurktan, MEB Yay., İstanbul, 1994, s. 145 (Coğrafya ve İnsanlar bölümü).

² Bireycilik ve “bireyselleşme” kavramları arasında yakın bir ilişki bulunmasına rağmen söz konusu kavramlar aynı anlamsal içeriğe sahip değildir. Corcuff'un modernliğin tam kalbinde ortaya çıktığını söylediği ve özerk-siyasal ve sosyal bir tavır almayı ifade eden birey ve bireyselleşme kavramlarına karşın, bu çalışmada da ele alındığı çerçevede bireycilik daha çok psiko-sosyal bir durumu açıklamaktadır. Bkz. Philippe Corcuff, *Bireycilik Sorunu*,

Stiner, Marx, Durkheim, Proudhon, Çev. Aziz Ufuk Kılıç, Versus Kitap, İstanbul, 2009, s. 13.: Ayrıca söz konusu bireyselleşmenin toplumsal ve tarihsel hikayesi için bkz. Norbert Elias, **Then Society of Individuals**, Continuum, New York, 1987.

³ Burada bir kavram karışıklığına düşmemek için şu açıklamaya yapmak gerekmektedir. Türkçe literatürdeki “kollektivizm” kavramının siyasal teorideki anlamı ile kültür bağlamındaki sosyolojik açıklamalarda ele alınan anlamı arasında belirgin bir fark söz konusudur. İkincisi kişilerin bir topluluğun üyeleri olarak hareket etmeleri ve bunun düzeyini anlatırken, ilki kollektivitelelerin bireyden daha gerçek olduğu ve toplumsal hayattan bahsederken veya siyasal, hukuki düzenlemeler yaparken bireylerden değil kollektivitelelerden söz etmek; bireyleri değil, kollektiviteleleri esas almak gerektiğini anlatmaktadır. Buna göre “devlet”, “toplum” ve “sınıf” gibi entiteler bireylerin üstünde ve ötesinde gerçeklik taşıyan bir varlıktırlar. Bkz. Atilla Yayla, **Siyasi Düşünceler Sözlüğü**, 3. Baskı, Adres Yay., Ankara, 2005, s. 127, 128: Diğer bir nokta “kollektivizm” kavramının bu çalışmada da tercih edilen “toplulukçuluk” şeklindeki karşılığının zaman zaman İngilizcedeki farklı kavramları karşılamak için de kullanılıyor olmasıdır. Son zamanlarda özellikle Amerika ve Kanada’da gelişen ve sosyal grupların önemine, onların kollektif haklarına dikkat çeken ve bireyin bu sosyal gruplar olmaksızın anlaşılamayacağını dile getiren felsefi akım olan “communitarianism” de Türkçeye “toplulukçuluk”, “cemaatçilik” gibi kavramlarla aktarılmaktadır. Ancak her iki kavramdan ağırlıklı olarak tercih edilen ikincisidir. Bu konudaki ayrıntılı tartışmalar için bkz. Milena Doytcheva, **Çokkültürlülük**, Çev. Tuba Akıncılar Onmuş, İletişim Yay., İstanbul, 2009; Will Kymlicka, **Çokkültürlü Yurttaşlık**, Çev. Abdullah Yılmaz, Ayrıntı Yay., İstanbul, 1998: Bu anlamda bu çalışmada tercih edilen “toplulukçuluk” kavramının, kültürel-sosyolojik analizlerde kullanılan ve “individualism-collectivism” ikiliğindeki “collectivism”e denk düştüğünü belirtmek yerinde olacaktır. Ayrıca Ferdinand Tönnies’in “cemaat-cemiyet” ayrımındaki “cemaat” kavramı ile bu tartışmadaki “collectivism/toplulukçuluk” kavramı arasında anlam ve içerik olarak benzerlik ve paralellikler olduğunu belirtmek gerekir. Bununla birlikte Tönnies’in ayrımı bu çalışmada dikkate alınmamıştır. Son olarak aynı kavramı karşılamak için Türkçede yaygın bir kullanım göstermemekle birlikte “ortaklaşacılık” kavramının da kullanıldığını belirtmek yeterli olacaktır. Örnek bir çalışma için bkz. Selami Sargut, “Bireycilik ve Ortaklaşa Davranış İkiliminde Yönetim ve Örgüt Kuramları”, **AÜSBFD**, Cilt: 49, Sayı: 1, 1994, ss. 322-332.

⁴ Bireycilik ve toplulukçuluk tartışmalarında kullanılan ayrımlardan biriside bireycilik ve toplulukçuluğun bireysel düzeyde yatay ve dikey düzlemde ele alınmasıdır. Söz konusu ayrım bireyci ve toplulukçu davranışları örneğin grup içerisinde hizmet ve fedakârlık ya da grup içerisindekilere aidiyet hissi; teklik, rekabetçilik, işbirliği gibi davranışlar üzerinden kategorize etmektedir. Bu konuda Türkiye’nin de dâhil edildiği ayrıntılı bir değerlendirme için bkz. Cem Şafak Çukur ve Custavo Carlo, “Religiosity, Values, and Horizontal and Vertical Individualism-Collectivism: A Study of Turkey, the United States, and the Philippines”, **The Journal of Social Psychology**, 144 (6), 2004, ss. 613-634: Ayrıca bkz. Heungsik Park ve Michael T. Rehg ve Donggi Lee, “The Influence of Confucian Ethics and Collectivism on Whistleblowing Intentions: A Study of South Korean Public Employees”, **Journal of Business Ethics**, (58), 2005, ss. 387-403: Bu kavram seti çerçevesinde Türkçede yapılan çalışmalara

örnek olarak bkz. Mehmet Ferhat Özbek, “Yatay ve Dikey Bireycilik ve Kolektivizm ile Para Etiği İlişkisi: Türk ve Kırgız Üniversitesi Öğrencileri Üzerinde Karşılaştırmalı Bir Analiz”, **Anadolu University Journal Of Social Sciences**, Vol.: 10, No: 3, 2010, ss. 23-42.

⁵ Ayrıca Voronov ve Singer da söz konusu duruma eleştirel bir bakış açısıyla yaklaşarak bir ülke içerisinde bireycilik ve toplulukçuluk açısından değişken durumlara dikkat çekmektedirler. Voronov ve Singer, s. 466.

⁶ Bununla birlikte toplumsal araştırmalarda tek tek bireylerden elde edilecek verilerin önemsizliğini, toplumsal olguların kendi başlarına bağımsızca ele alınmaları gerektiğini söyleyen ve “Holizm” olarak adlandırılan bireyci-karşıtı bir görüşün varlığından da bahsetmek gerekmektedir. bkz. Ahmet Cevizci, **Felsefe Sözlüğü**, Paradigma Yay., İstanbul, 2000, “bireycilik” maddesi: Ayrıca, mevcut kavramsal dizgelerden hareketle toplulukçu eğilimin hakim olduğu kültürleri anlamının kolay olmadığı, bunun yanı sıra bireyciliğin evrimci-ereksel bir bakış açısıyla varılacak zorunlu (ve iyi) nokta olduğu düşüncesinin kabul edilmediğinin belirtilmesi gerekmektedir. Bkz. Melek Göregenli, “Bir Yöntem Arayışı Olarak Etik-Emik Yaklaşım ve Bireycilik-Toplulukçuluk Sorunu”, içinde **Cumhuriyet, Demokrasi ve Kimlik**, Yayına Haz. Nuri Bilgin, Bağlam Yay., İstanbul, 1997, s. 442, 443.

⁷ Modern siyasal katılımın aslında kişiyi gerçek siyasal katılımdan uzaklaştırdığı, bir anlamda özgürlük *ytimi* olduğu ve siyasal alanın görünüşte demokratik ama içerik olarak oligarşik olduğu da literatürde sıkça tartışılmaktadır. Bkz. M. Murat Özkul, “Modern Birey ve Katılım”, **AKÜ Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt: 3, Sayı: 1, 2001, ss. 139-143: Ayrıca İngilizcedeki ayrıntılı bir tartışma için bkz. Benjamin Barber, **Strong Democracy**, 10. Edition, University of California Press, Berkeley, 2003.

⁸ Söz konusu etkenlerin ele alınışı için bkz. Ahmet N. Yücekök, **Siyaset’in Toplumsal Tabanı**, AÜSBF Yay., Ankara, 1987, s. 24 vd.

⁹ Özerklik ve siyasal katılım arasındaki ilişki hakkında şu çalışmadaki makalelere bakılabilir. David Bridges (Ed.), **Education, Autonomy and Democratic Citizenship**, Routledge, London, 1997.

¹⁰ Singelis vd., insanları her zaman için iki zıt kutup gibi homojen ve birbirinden ayrılmış olarak tanımlamanın imkansız olduğunu bu nedenle insanın davranışlarında kültürün baskısıyla beklenebilecek bir takım eğilimlerin görülebileceğini vurgulamışlardır. Singelis vd., s.243.

¹¹ Güç mesafesi, toplumda güç dağılımındaki eşitsizliğin nasıl algılandığı ile ilgilidir. Güç mesafesi geniş olan kültürlerde, güç dağılımında dengesizlik kabullenilmekte; unvan, statü, pozisyon gibi betimleyici öğelere de fazlasıyla önem verilerek saygı duyulmaktadır. Hemen her alanda astlar ve üstler arasındaki mesafe hissedilmekte ve korunmaktadır. Bkz. Hofstede ve McCrae, s. 63.

¹² Caprara vd. ölçeklerini hazırlarken, Bandura’nın nezaretinde, O’nun 2006 yılında hazırlamış olduğu, öz yeterlilik ölçeği hazırlamak için ilkeler içeren çalışmasından faydalanmışlardır. Daha kapsamlı bilgi için Bandura’nın ilgili çalışması incelenebilir. Bandura, Albert , “Guide to the construction of self-efficacy scales”. İçinde “Self-Efficacy Beliefs of Adolescents”, Ed: Frank Pajares, ve Tim Urdan, Vol. 5, ss. 307–337, Greenwich, CT:Information Age Publishing 2006.